

Ольга ЮХИМЮК

к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки,
iukchymiuk.olga@vnu.edu.ua

Володимир КРАВЧУК

д.ю.н., доцент,
професор кафедри конституційного, адміністративного та
міжнародного права,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки,
kravchuk.volodymyr@vnu.edu.ua

Микола КРАВЧУК

к.політ.н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
Волинський національний університет ім. Лесі Українки,
kravchuk.mykola@vnu.edu.ua

НОВЕЛІЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО РОЗШИРЕННЯ ПЕРЕЛІКУ ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО НА БЕЗОПЛАТНУ ВТОРИННУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ, ПОВ'ЯЗАНА З ВОЄННИМИ ДІЯМИ

Військова агресія Російської Федерації проти України, розпочата в лютому 2022 року поставила багато викликів перед державою, суспільством, кожним громадянином України. Одним з аспектів військової агресії є вчинення російськими військовими жакливих злочинів, наслідки яких не залишили байдужими увесь цивілізований світ. Тож важливим напрямком діяльності держави виступає фіксація таких злочинів з метою подальшого розслідування та покарання злочинців, а також надання потерпілим можливості захищати себе відповідними правовими засобами. Безоплатна правова допомога виступає тим важливим інструментом, який покликаний сприяти захисту законних прав та інтересів наших громадян, які, в тому числі, постраждали від військової агресії.

Право громадян на безоплатну правову допомогу закріплено у ст. 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу, у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [1]. Законодавче визначення правової допомоги закріплене в п.3 ч.1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», де зазначається, що правова допомога - надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення [2]. Водночас відповідно до п. 1. ч. 1 ст. 1 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» безоплатна правова допомога - правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших джерел [2].

Безоплатна правова допомога поділяється на безоплатну первинну правову допомогу та безоплатну вторинну правову допомогу.

Безоплатною первинною правовою допомогою прийнято вважати вид державної гарантії, що полягає в інформуванні особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення у випадку їх порушення та порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Безоплатна вторинна правова допомога є видом державної гарантії, що полягає у створенні різних

можливостей для доступу осіб до правосуддя. Отже, безоплатна первинна правова допомога по суті охоплюється обов'язком органів державної влади і органів місцевого самоврядування надавати послуги з державного управління, а вторинна – передбачається для незахищених верств населення і надається адвокатами та фахівцями в галузі права [3, с. 110]

Відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» [2] та відповідно до інших законів України право на безоплатну вторинну правову допомогу мають такі категорії осіб:

1) особи, які перебувають під юрисдикцією України, якщо їхній середньомісячний дохід не перевищує двох розмірів прожиткового мінімуму, розрахованого та затвердженого відповідно до закону для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, а також особи з інвалідністю, які отримують пенсію або допомогу, що призначається замість пенсії, у розмірі, що не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

2) діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту;

2-1) внутрішньо переміщені особи;

2-2) громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб;

2-3) громадяни України - власники земельних ділянок, які проживають у сільській місцевості;

2-4) громадяни України, які проживають на тимчасово окупованій території;

3) особи, до яких застосовано адміністративне затримання;

4) особи, до яких застосовано адміністративний арешт;

5) особи, які відповідно до положень кримінального процесуального законодавства вважаються затриманими;

6) особи, стосовно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою;

7) особи, у кримінальних провадженнях стосовно яких відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України захисник залучається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, а також особи, засуджені до покарання у вигляді позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або обмеження волі;

8) особи, на яких поширюється дія Закону України "Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту";

8-1) особи, які звернулися із заявою про визнання особою без громадянства;

9) ветерани війни та члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) захисників і захисниць України, особи, які мають особливі заслуги та особливі трудові заслуги перед Батьківщиною, особи, які належать до числа жертв нацистських переслідувань;

9-1) особи, які перебувають під юрисдикцією України і звернулися для отримання статусу особи, на яку поширюється дія Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту";

10) особи, щодо яких суд розглядає справу про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи;

11) особи, щодо яких суд розглядає справу про надання психіатричної допомоги в примусовому порядку;

12) особи, реабілітовані відповідно до законодавства України;

13) особи, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі;

14) викривачі у зв'язку з повідомленням ними інформації про корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення.

У травні 2022 року у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, як реакція на існуючі проблеми, пов'язані з цією агресією Верховна Рада України доповнила зазначений перелік двома пунктами. Зокрема, п. 8-2 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» передбачив можливість надання безоплатної вторинної правової допомоги особам, які не мають документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, - правових послуг, передбачених пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, з питань встановлення в судовому порядку фактів, що мають юридичне значення, пов'язаних з оформленням та видачею таких документів; а також п. 13-1 передбачив можливість надання безоплатної вторинної правової допомоги потерпілим від кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження під час воєнних дій чи збройного конфлікту, - правових послуг, передбачених пунктами 2 і 3 частини другої статті 13 цього Закону, у кримінальних провадженнях, розпочатих за фактом вчинення таких кримінальних правопорушень[2].

Відповідними видами безоплатної вторинної правової допомоги, що надаватимуться зазначеним категоріям осіб будуть здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру.

Таким чином, законодавець акцентував увагу на потребі надати можливість безоплатної правової допомоги тим категоріям осіб, які фактично сформувавшись у результаті військової агресії Російської Федерації, як то особи без документів, які б підтвердили їх громадянство України, адже людина, тікаючи від війни, не завжди здатна зберегти та представити такі документи; а також особи що стали фактично жертвами страшних злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, катування або жорстокого поводження в Бучі, Ірпіні та інших українських містах. Така новелізація законодавства сприятиме захисту прав громадян та притягненню до відповідальності винних.

Список літератури

1. Конституція України: від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, № 30, ст.141

2. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» : від 02.06.2011 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577

3. Говоруха О., Козьяков І. Актуальні питання реалізації принципів надання безоплатної правової допомоги. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1. С. 107–116